

Research Paper

Designing a Theoretical Framework for Safe Schools in Iranian Education: A Qualitative Research

Mansooreh Keshvari ¹, Mahboubeh Soleimanpour Omran ^{2*}, Behrang Ismaili Shad ³

1. PhD Student, Department of Educational Management, Bojnourd Branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Educational sciences, Bojnourd Branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran

3. Assistant Professor, Department of Educational sciences , Bojnourd Branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran

Received: 2020/12/6

Accepted: 2021/5/9

PP: 16-30

Use your device to scan and read the article online

DOI:

[10.30495/jedu.2022.26746.5354](https://doi.org/10.30495/jedu.2022.26746.5354)

Keywords:

Safe school ,education, psychological-physical components, educational-curricular components, content analysis.

Abstract

Introduction:

The purpose of this study was to investigate and identify the components of safe schools that can be used as a guide for school principals and decision makers in the field of education. The research was conducted qualitatively using content analysis method

research methodology:

Data were collected and related topics were extracted using semi-structured interviews with experts in this field. Participants were selected using purposive sampling method and theoretical saturation criteria, based on which 15 professors and specialists in the field of education and architecture were selected. To obtain data validity and validity, two methods of reviewing participants and reviewing non-participating experts in the research were used. Data were analyzed by content analysis.

Findings:

A model for safe schools with two main components called 1- Psychological-physical components with organizing themes: mental security, physical security, behavioral security, social security; With 17 basic themes and 4 organizing themes and 2- educational-curricular components with organizing themes: Physical security, welfare security and educational security with 3 organizing themes and 8 basic themes identified and matched the related themes.

Conclusion:

by using the components of safe schools in schools, students can engage in discussion and learning away from physical, psychological, etc., as well as welfare problems and difficulties caused by facilities and equipment.

Citation: Keshvari M. , Soleimanpour Omran M. , Ismaili Shad B. (2022). Designing a Theoretical Framework for Safe Schools in Iranian Education: A Qualitative Research .Journal of New Approaches in Educational Administration; 13(2):16-30

Corresponding author: Mahboubeh Soleimanpour Omran

Address: Assistant Professor, Department of Educational sciences, Bojnourd Branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran

Tell: : 09303212809

Email: m.pouromran@gmail.com

Extended Abstract

Introduction:

Changes in the economic and social environments caused the traditional approach to research centers as the producers of knowledge and research to be revised and a new approach to be configured. In this approach, the researchers are more responsible for turning their research achievements into the factors of economic growth, prosperity and society wealth and should make more attempts to transfer and employ knowledge in economic, social and industrial areas so as to be interpreted as the commercialization of research results and accepted as one of the main missions and functions of researches besides the education. Commercialization of research results refers to a set of efforts aimed at raising capital and increasing the relationship between the academic and research sector and economic and social sector. The commercialization of academic science is a multifaceted, complex process with economic, political, legal, cultural, ideological and educational dimensions, many of which are examined.

Methodology:

The present research is qualitative and purposeful in the field of applied research. The research method for presenting the safe school model was data theory. In this study, purposive sampling, which is a non-probabilistic sampling method, is used to select the sample. The concept of purposeful sampling used in qualitative research means that the researcher selects the people and the place of study for the study because they can be effective in understanding the research problem and the central phenomenon of the study. To select a suitable sample, the snowball sampling method has been used. Accordingly, with 13 university professors in the specialties of education, sociology, architecture, and civil engineering, as well as experts in the development and equipping of schools who are experts in the field of safe schools and have the necessary and sufficient experience with the subject, An interview was conducted. The adequacy of sampling in conducting interviews was realized based on the saturation and reproducibility of the collected data. Semi-structured interviews were used to collect data. so, one week before the interview, a research proposal and a summary of theoretical and experimental

background in the field of safe schools were sent to the group members. Then, on the day of the meeting, first, the topics of discussion were explained to the members and then, they were asked to express their opinions. In the next step, to collect the data obtained from the interview, the interview form was designed, and to record the views of experts, note-taking was used. The duration of the interviews ranged from 40 to 90 minutes. The interviews began with a general, open-ended question, "What are the components of safe schools?". To analyze the data in the qualitative part of the research, the method of theme analysis or content analysis was used.

Results:

After conducting the interviews as well as reviewing the literature on the subject and carefully studying the literature in the field of safe schools, the information obtained from the content analysis of the interviews conducted in the field of research, which includes 33 concepts. The proposed research model in safe schools includes seven factors: mental security, physical security, behavioral security, social security, physical security, welfare security, and educational security. In the dimension of mental security with basic themes: no offensive behavior, 2- maintaining students' self-confidence 3- strengthening intimacy between them 4- creating cheerfulness in school 5- not putting pressure on exams and homework 6- correct punishment and encouragement 7 - No corporal punishment and privacy of yards and classrooms appropriate to the gender of students, physical security with basic themes of maintaining physical health, nutritional security and health security, behavioral security with basic themes: non-violence, teachers' behavior and attention to ethical principles of On the part of teachers, social security with basic themes of student participation, emphasis on teacher-student relationship and facilitating and developing family participation, physical security with basic theme: attractiveness of the environment, appropriate physical characteristics of the school, security of classrooms and school grounds, Appropriate and safe equipment, welfare security with basic theme: Appropriate facilities for students and educational security with basic themes:

Appropriate equipment and educational facilities, use of new teaching methods and appropriate content and occurrence in a total of 25 basic theme identified and The final theme were also drawn as a template.

Conclusion:

This study is a qualitative research. To study this topic, interviews were conducted with experts and the themes were identified using the content analysis method. Then, by summarizing the data, similar and repetitive themes in the text of the interviews that were related to the research topic were combined with each other and then the themes were drawn. Finally, two main components called 1-

Psychological-physical components or organizing themes: mental security, physical security, behavioral security, social security; With 17 basic themes and 4 organizing themes
2- Educational-curricular components with organizing themes: Physical security, welfare security and educational security with 3 organizing themes and 8 basic themes were identified. Organizing the theme of mental security including basic themes: 1- Lack of offensive behavior, 2- Maintaining students' self-confidence 3- Strengthening intimacy among students 4- Creating cheerfulness in school 5- Lack of exam pressure and homework 6- Correct punishment and encouragement 7- There was no corporal punishment.

مقاله پژوهشی

طراحی چارچوب نظری مدارس امن در آموزش و پرورش ایران: یک پژوهش کیفی

منصوره کشوری^۱، محبوبه سلیمانپور عمران^{۲*}، بهرنگ اسماعیلی شاد^۳

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.
۲. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.
۳. استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.

چکیده:

مقدمه و هدف: هدف از این پژوهش، بررسی و شناسایی مؤلفه‌های مدارس امن بود که به عنوان یک راهنما برای مدیران مدارس و تصمیم‌گیرندگان حوزه آموزش و پرورش قابل استفاده باشد.

روش شناسی پژوهش: پژوهش به شیوه کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. گردآوری داده‌ها و استخراج مضامین مرتبط با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته با آگاهی‌دهندگان کلیدی در این حوزه صورت گرفت. انتخاب مشارکت‌کنندگان با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و معیار اشباع نظری بود که بر اساس آن تعداد ۱۵ نفر از اساتید و متخصصان حوزه آموزش و پرورش و متخصصان معماری انتخاب شدند. برای به دست آوردن اعتبار و روایی داده‌ها از دو روش بازبینی مشارکت‌کنندگان و مرور خبرگان غیر شرکت‌کننده در پژوهش استفاده شد. داده‌ها به روش تحلیل مضمون بررسی شدند.

یافته‌ها: مدلی برای مدارس امن با دو دسته مؤلفه‌ی اصلی تحت عنوان ۱- مؤلفه‌های روانشناختی- جسمانی با مضامین سازمان‌دهنده: امنیت روانی، امنیت جسمی، امنیت رفتاری، امنیت اجتماعی؛ با ۱۷ مضمون پایه و ۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۲- مؤلفه‌های آموزشی- درسی با مضامین سازمان‌دهنده: امنیت فیزیکی، امنیت رفاهی و امنیت آموزشی با ۳ مضمون سازمان‌دهنده و ۸ مضمون پایه شناسایی و ماتریس مضامین مرتبط ترسیم گردید.

بحث و نتیجه‌گیری: با کاربرد مؤلفه‌های مدارس امن، دانش‌آموزان می‌توانند به دور از دغدغه‌های جسمی، روانی و... و هم‌چنین مشکلات رفاهی و دشواری‌های ناشی از امکانات و تجهیزات، درگیر در بحث و یادگیری باشند.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۹/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۱۹

شماره صفحات: ۱۶-۳۰

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

[10.30495/jedu.2022.26746.5354](https://doi.org/10.30495/jedu.2022.26746.5354)

واژه‌های کلیدی:

مدرسه امن، آموزش و پرورش
مؤلفه‌های روانشناختی- جسمانی، مؤلفه‌های آموزشی- درسی، تحلیل مضمون

استناد: کشوری منصوره، سلیمانپور عمران محبوبه، اسماعیلی شاد بهرنگ (۱۴۰۱). طراحی چارچوب نظری مدارس امن در آموزش و پرورش ایران: یک پژوهش کیفی. دوماهنامه علمی- پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۱۳ (۲): ۱۶-۳۰

* نویسنده مسوول: محبوبه سلیمانپور عمران

نشانی: استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.

تلفن: ۰۹۳۰۳۲۱۲۸۰۹

پست الکترونیکی: m.pouomran@gmail.com

مقدمه

مدرسه یکی از مهم‌ترین نهادهای سازمان‌یافته رسمی کشور است که باید با فراهم نمودن محیطی سالم و بهداشتی به جسم و روان کودک جامعه، امکان شکوفایی بدهد و آنان را نسبت به دیگر اشخاص، خانواده و اجتماع مسوول سازد، بدیهی است سرمایه‌گذاری در امر سلامت دانش‌آموزان از نظر اقتصادی نیز منطقی بوده و موجب افزایش بهره‌دهی خواهد بود. بدون شک شرایط ایمنی حاکم بر مدرسه یکی از مؤلفه‌هایی است که در آموزش و پرورش کودکان تأثیری اجتناب‌ناپذیر دارد (Azemati, 2016). اگر اصول ایمنی مدارس در حد قابل قبولی نباشد، احتمال وقوع حوادث، جراحت و مرگ دانش‌آموز وجود دارد. وقتی مدارس، ایمن نباشند دانش‌آموزان با مشکلات متعددی رو به رو می‌شوند که این امر در یادگیری آن‌ها تأثیرگذار است، چراکه فرایندهای یادگیری و یادگیری مناسب به وضعیت ایمنی مدرسه بستگی دارد، یعنی هیچ تدریس و یادگیری معنی‌داری در محیط مدرسه نا امن وجود ندارد (Randall, 2019). یک نظام ایمنی، مستلزم ایمنی در زیرساخت‌های فیزیکی مدرسه مانند کلاس‌های درس، دفاتر، توالت‌ها، خوابگاه‌ها، کتابخانه‌ها، آزمایشگاه‌ها، آشپزخانه، توالت‌های سالن‌های غذاخوری، زمین بازی در میان دیگر ساختارهای فیزیکی است (Reupert, 2019). مدارس باید به گونه‌ای باشند تا از هر لحاظ به نیازهای جسمی، روانی و اجتماعی دانش‌آموزان پاسخ دهند در آموزش و پرورش نوین فضای فیزیکی به عنوان یک عامل زنده و پویا در انجام فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان تلقی می‌گردد (Henshaw, 2019). به نظر جاگرو (۲۰۱۱) فرایندهای یادگیری و یادگیری مناسب به وضعیت ایمنی مدرسه بستگی دارد، یعنی هیچ تدریس و یادگیری معنی‌داری در محیط مدرسه نا امن وجود ندارد (Carden, 2019). یک نظام ایمنی، مستلزم ایمنی در زیرساخت‌های فیزیکی مدرسه مانند کلاس‌های درس، دفاتر، توالت‌ها، خوابگاه‌ها، کتابخانه‌ها، آزمایشگاه‌ها، آشپزخانه، توالت‌های سالن‌های غذاخوری، زمین بازی در میان دیگر ساختارهای فیزیکی است (Luther, 2019). امولو و سیماتوا (۲۰۰۹) نشان می‌دهند زمانی که چنین ساختاری مناسب، کافی و ایمن است، تأثیرات حاصل از آن، موفقیت پیشرفت دانش‌آموزان است. تدریس و یادگیری مناسب شامل محیط امن اجتماعی مدرسه نیز می‌شود. ایمنی محیط مدرسه زمانی اتفاق می‌افتد که اهداف کلیدی مانند آموزش، کارکنان، مدرسه، والدین و سایر اعضای جوامع مدرسه در ریشه کن کردن مشکلات اجتماعی با نیازهای ویژه شرکت کنند. به منظور اینکه مدرسه دارای یک محیط اجتماعی امن است (Roche & Strobach, 2019)، باید برنامه‌های ایمنی مانند پیشگیری از قلدری، راهنمایی و مشاوره، مراقبت از روحیات معنوی و جلوگیری از تعطیل و اخراج باید اجرا شود. به همین ترتیب، شیوه‌های ایمنی مانند تمرین‌های آتش نشانی، قفل کردن، روش تخلیه و فرهنگ مثبت باید غلبه داشته و از طرف همه ذی‌نفعان مورد پذیرش قرار گیرد (Wiest & Lee, 2019). یک مدرسه امن، فراگیر و پذیرای یک عامل اساسی برای موفقیت و تندرستی دانش‌آموز است. آموزش و پرورش همواره در مقابل بسیاری از این حوادث از جمله ریزش سقف و دیوار، آتش گرفتن بخاری، نبود وسیله نقلیه مناسب برای جابه‌جایی دانش‌آموزان و ... کمبود بودجه را مطرح می‌کند و با توجه به کسری بودجه تکرار حوادث دانش‌آموزی پایان ندارد، البته اینکه وقوع این حوادث صرفاً به دلیل کمبود بودجه باشد نیز خود محل بحث است و این نگرانی همچنان در کشور وجود دارد (Mirghfour et al., 2015). اهمیت این مسأله تا بدان جاست که سازمان جهانی یونسکو برای دستیابی به اهداف منطقه‌ای و ملی برای دستیابی به ایمنی در مدارس، کتابچه ایمنی مدرسه را به عنوان یک ابزار برای معلمان و مدیران در آسیا صادر کردند که یکی از اهداف آن معرفی معلمان به دانش و مهارت‌های لازم برای ایجاد، نگهداری و حفظ ایمنی مدارس ابتدایی است. این کتابچه بیان می‌دارد که مسوولیت مدارس برای ایجاد یک محیط امن برای دانش‌آموزان است (West & Mutter, 2020).

از سوی دیگر، دانش‌آموزان علاوه بر نیاز به محیط فیزیکی ایمن، تسهیلات مناسب و برخورداری از وسایل کمک آموزشی مناسب و بروز، بایستی از نظر روانی در فضای مدرسه احساس امنیت نمایند (Miller, 2020; Bonell & Blakemore, 2019). چراکه مدرسه تنها یک فضای فیزیکی به شمار نمی‌آید بلکه یکی از نهادهای اصلی تکوین شخصیت آدمی در هستی می‌باشد بر اساس گزارش پرکینز (۲۰۰۶)، فراهم آوردن امنیت روانی و رفتاری، عامل مهمی است که تمایز میان مدارس با میزان بالا و کم بودن میزان بزهکاری را تعیین می‌کند. برنامه سلامت مدرسه باید در حفظ و بهبود سلامت فراگیران و کارکنان مدرسه کمک کند. این باید مسوولیت مشترک جامعه مدرسه، حامیان مالی، والدین و کل جامعه اطراف باشد (Spanenberg & Bado, 2020). محیط مدرسه باید محیط عاری از خشونت معلمان بوده، فاقد رفتارهای تلافی‌جویانه و توهین آمیز معلمان نسبت به دانش‌آموزان باشد. مدرسه امن هنگامی به معنای واقعی نمود پیدا می‌نماید که دانش‌آموزان جهت رفتن به مدرسه احساس شوق نمایند، در فعالیت‌های اجتماعی مدرسه شرکت کنند و در امور داخلی مدرسه مشارکت داشته باشند (Turner, 2018). مطابق پژوهش‌های انجام شده توجه به ماهیت فیزیکی مدارس بدون توجه به مسایل روانی ویژه دانش‌آموزان راهبرد چندان مطلوبی نیست. مسایل روانی دانش‌آموزان نیز هم‌پای سایر مسایل ایمنی باید در صدر الویتهای مسوولان امر باشد، لذا محیط

اجتماعی مدرسه امن، به عنوان محیطی با یک مرکز مناسب و معلمان اجتماعی است و همچنین رابطه‌ی محترمانه بین همسالان، یک جنبه مهمی از محیط اجتماعی مدرسه ایمن قلمداد می‌گردد (Johns et al., 2019).

از سال ۱۳۸۸ تا سال ۱۳۹۸، یک سری مشکلات ایمنی در مدارس مشاهده شده است. این حوادث و مشکلات باعث شد تا وزارت آموزش و پرورش با همکاری یونسف، به موضوع مدرسه امن توجه ویژه‌ای نشان دهد. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور به استناد ماده ۲۳ قانون برنامه و بودجه، که سازمان را مسئول تهیه، تدوین و ابلاغ ضوابط و دستورالعمل‌های طرح‌های عمرانی می‌داند، تهیه ضوابط برای فضاهای آموزشی و تربیتی را ضروری دانسته و نسبت به انجام آن اقدام نموده است. در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در افق ۱۴۰۴، به موضوع ایمنی مدارس و ساخت صحیح آن توجه ویژه‌ای شده است. به عنوان مثال ایجاد و متناسب‌سازی فضاهای تربیتی با ویژگی‌ها و نیازهای دانش‌آموزان و اقتضائات فرهنگ اسلامی-ایرانی و شرایط اقلیمی، فرهنگی و جغرافیایی، طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با برنامه درسی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی، اصول شهرسازی و معماری و شرایط اقلیمی با تأکید بر استفاده از فناوری‌های نوین ساخت و تجهیزات آموزشی و رعایت الگوی معماری اسلامی - ایرانی و توجه ویژه به نقش محوری نمازخانه در طراحی و معماری اسلامی، متناسب‌سازی فضاهای فیزیکی، آموزشی و تربیتی با نیازهای ویژه و تفاوت‌های جنسیتی دانش‌آموزان با تأکید بر فراهم آوردن الزامات نهادینه‌سازی فرهنگ ایمانی و عفاف و پوشش و رعایت احکام محرمیت در محیط و اهتمام به طراحی، ساخت و تجهیز مناسب نمازخانه، کتابخانه، آزمایشگاه، فضای سبز و فضای ورزشی در تمام مدارس به عنوان محیط تعلیم و تربیت. علی‌رغم تلاش‌های صورت گرفته، همچنان روند ناآرامی دانش‌آموزان، والدین و مدرسه نگران کننده است. این مشکلات و نگرانی‌ها ناشی از مواردی همچون زلزله، سیل، سقوط دیوار مدرسه، مشکلات قطعی گاز، فرسودگی سیم‌های برق، فرسودگی میز و صندلی، فرسودگی مسیر رفت و آمد کودکان به مدرسه، مشکلات ناشی از رفتارهای پرخطر در مدارس، دعوی دانش‌آموزان با یکدیگر، فرسودگی خوابگاه‌های مدارس شبانه‌روزی، کیفیت پایین غذاهای توزیع شده در مدارس، سلامتی جسمی دانش‌آموزان و بیماری‌های واگیر، سرویس‌های رفت و آمد کودکان و نوجوانان، نبود مسیر ایمن از لحاظ علائم راهنمایی و رانندگی و سلامت جاده‌ای، ایمنی اجتماعی همچون برخورد ناپسند معلمان و مدیران، بی توجهی والدین، تنبیه بدنی، تنبیه روحی کودکان، از بین بردن روحیه یادگیری به دلایلی همچون سرزنش و پایین آوردن اعتماد به نفس دانش‌آموزان، مشکلات ناشی از تفاوت‌های فرهنگی و تربیتی دانش‌آموزان با یکدیگر و امثال آن‌ها است (Mohammadi & Soleimani, 2013). با توجه به این نگرانی‌های امنیتی، نیاز به ایجاد وضعیت ایمنی در مدارس وجود دارد. چراکه طراحی و ارائه مدل مناسب برای هر مجموعه در صورتی که مولفه‌های مدل به صورت کامل و درست طراحی شده باشد، موجب پرهیز از موازی‌کاری، انسجام رویه، افزایش بهره‌وری و ... می‌گردد. در پژوهش حاضر هدف پاسخگویی به این سؤال بود که مؤلفه‌های مدرسه امن کدام‌اند؟

پیشینه پژوهش

عظمتی و همکاران (Azemati et al., 2014) پژوهشی با عنوان ساخت و اعتباریابی پرسشنامه‌ی سنجش کیفیت ویژگی‌های کالبدی مؤثر بر فعالیت جسمانی کودکان در مدرسه انجام دادند. بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش متعامد، ۲۱ سؤال در سه عامل قرار گرفتند که این عوامل مقدار ۵۳٫۸۵ درصد از واریانس کلی را به، «جذابیت محیط» خود اختصاص داده‌اند. با بهره‌گیری از نظر متخصصان، عامل‌های به دست آمده تحت معانی نامگذاری شد. این ابزار می‌تواند پیش از طراحی یک فضای باز در مدرسه، «بازسازی محیط» و «اجتماع‌پذیری فضا» برای سنجش نیازهای کاربران و تشخیص اولویت‌های آنان مورد استفاده قرار گیرد.

پاهنگ، مهدیون و یاریقلی (Pahang, Mahdioun & Yargholi, 2018) در پژوهشی تحت عنوان بررسی کیفیت مدارس و شناسایی عوامل مؤثر بر آن: پژوهشی ترکیبی به بررسی موضوع ایمنی و کیفیت مدارس پرداختند. نتایج ۲۵ مقوله‌های فرعی و ۱۰ مقوله اصلی را احصا نمود که عبارت‌اند از: ۱- عوامل محیطی، ۲- ویژگی‌های معلم، ۳- امکانات و تجهیزات، ۴- مدیر مدرسه، ۵- ویژگی‌های دانش‌آموز، ۶- روابط انسانی ۷- خانواده، ۸- اهداف آموزشی و محتوای تدریس ۹- منابع، ۱۰- روش تدریس. همچنین نتایج نشان داد که میانگین وضعیت موجود کیفیت مدارس به صورت معناداری بالاتر از میانگین متوسط جامعه بود و در وضعیت مطلوب بوده است. دو عامل امکانات و تجهیزات و عامل اهداف آموزشی و محتوای تدریس پایین تر از میانگین متوسط جامعه و نامطلوب بودند.

ملکی (Maleki, 2009) در پژوهشی تحت عنوان ارتقای سطح امنیت عمومی در مدارس ضرورتی ناشناخته برای همکاری نهادهای انتظامی و آموزش و پرورش، به بررسی ارتقای مدارس ایمن و حمایت‌کننده پرداخت. در این پژوهش از شاخص‌های تعیین‌کننده امنیت مدارس که بیانگر جلوه‌های بیرونی عوامل مخل امنیت و آسایش در مدارس است استفاده شده بود. در این مقاله تلاش شده بود که رویکردهای جوامع مختلف نسبت به موضوع امنیت مدارس مورد بررسی قرار گیرد. همچنین سعی شده بود که از شاخص‌های تعیین‌کننده امنیت مدارس برای بحث و بررسی استفاده گردد. نتایج به دست آمده از این مطالعه حاکی از آن است که تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در جوامع مختلف و بالأخص در حال توسعه لزوم بازنگری و تغییر را در سیستم‌ها و فرایندهای آموزشی و تربیتی و به طور کلی در همه‌ی ابعاد نظام

آموزشی یادآور می‌شود. برای این تغییرات باید به شاخص‌هایی از قبیل وضعیت ساختاری، و موقعیت مدارس، مسایل رفتاری و اخلاقی دانش‌آموزان و ... توجه ویژه‌ای شود.

گراویت (Gravitt, 2017) در پژوهشی تحت عنوان ادراکات والدین، مدیران و مدرسان مدارس ابتدایی در مورد سیستم‌های مدیریت بازدید و ایمنی مدرسه بر دو عنصر متمرکز بود که به طور مستقیم بر ایمنی در مدارس تأثیر می‌گذارد: مدیریت بازدیدکننده و جلوگیری از نفوذ گر. برای تجزیه و تحلیل هر یک از این دو عنصر، روش‌های کیفی از طریق چهار گروه تمرکز برای تعیین ادراکات مدیران مدارس ابتدایی، والدین و افراد منابع مدرسه در ایمنی مدارس مورد استفاده قرار گرفت. پس از انجام مصاحبه‌های متعدد، چهار مضمون مشترک به وجود آمد. یافته‌ها نشان داد که اولین موضوع نظارت بر دسترسی به ساختمان‌های مدرسه بود. شرکت‌کنندگان اظهار داشتند که استفاده از رویکرد فعال در این زمینه، امنیت عمومی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد. موضوع دوم بحث شده توسط شرکت‌کنندگان چندانگانه اقدامات اضافی برای ایجاد دسترسی به ساختمان‌های مدرسه بود. موضوع سوم که ظهور کرد اهمیت نقش مأمور منابع مدرسه بود. موضوع چهارم و نهایی که توسعه یافت اهمیت آموزش و ارتباطات برای مدیران، افسران منابع مدرسه، کارکنان، دانش‌آموزان، والدین و اعضای جامعه بود. پس از تسهیل گروه‌های تمرکز و تجزیه و تحلیل داده‌ها به دست آمده، مشخص شد که اندازه یک مدرسه امن بستگی به دو متغیر دارد. این متغیرها عبارت‌اند از: (۱) ایجاد یک ساختمان امن برای دانش‌آموزان که توسط روش‌های طراحی شده با ایمنی دانش‌آموزان در خط مقدم طراحی شده و (۲) استخدام افراد آموزش‌دیده با هدف ایجاد فضای مثبت و امن.

اسمیث (Smith, 2017) در پژوهش خود تحت عنوان جلوگیری از شلیک در مدارس: ایجاد یک چارچوب امنیت ملی برای مدارس، به بررسی ابعاد امنیتی مدرسه از دیدگاه رفتاری پرداخته است. هدف مطالعه آن‌ها، ارائه یک درک از باورهای ذی‌نفعان مدارس دولتی و کارشناسان امنیتی در مورد ناکافی بودن اقدامات امنیتی مدرسه بود که قادر به جلوگیری یا واکنش به تیراندازی مدارس انبوه بوده است. جامعه مورد مطالعه شامل مدیران مدارس، دانشکده‌ها و والدین دانش‌آموزان و نیز کارشناسان ایمنی مدارس که صلاحیت آن را در منطقه مدرسه مورد تأیید بود، بوده است. روش گردآوری اطلاعات آن‌ها مصاحبه و روش تحلیل آن‌ها تحلیل محتوای کیفی بوده است. نتایج نشان داد که ادراکات افراد از روند پیشرفت‌های مدارس و ایده‌هایی برای پیشرفت‌های آینده وجود دارد که مدارس باید از آن‌ها استفاده کنند. داده‌های جمع‌آوری شده برای ایجاد یک طرح چارچوب ایمنی و امنیتی با استفاده از دنیای واقعی در هر نقطه از ایالات متحده آمریکا مورد استفاده قرار گرفت. وایرنگا (Wiernga, 2017) در پژوهشی نشان داد که جدای از امنیت فیزیکی دانش‌آموزان باید از نظر روانی و آموزشی نیز در مدرسه و در ارتباط و تعامل با معلمان احساس امنیت کنند.

پایز (Paez, 2016) در پژوهشی با عنوان دانش‌آموزان و احساس امنیت مدرسه: تأثیر اقدامات امنیتی مدرسه به این نتیجه رسیدند که دانش‌آموزان اعتقاد دارند افسران امنیت مدرسه تأثیر مثبتی بر احساس امنیت خود دارند. سیاست‌های مربوط به کارکنان امنیتی مسلح و غیرمسلح بسته به منطقه متفاوت است. برخی تصمیم به استخدام افسران منابع مدرسه می‌گیرند و برخی دیگر برون‌سپاری مواضع امنیتی به کارکنان اجرای قانون محلی می‌پردازند.

پژوهش حاضر به دلیل اهمیت و ضرورت بررسی ویژگی‌های مدارس امن به صورت یک پژوهش کیفی طراحی شد. در این ارتباط بر اساس نتایج پیشینه موجود در داخل کشور که بر عدم وجود مؤلفه‌های احساس امنیت توسط دانش‌آموزان در مدارس و هم چنین نتایج پیشینه موجود در خارج از کشور که بر اهمیت و ارزیابی از فرایند ایجاد مدارس امن تأکید دارند و نیز با توجه به اینکه تاکنون مدل جدید مدارس امن بر اساس نظریه داده بنیاد طراحی نشده است، پژوهش حاضر می‌تواند در توسعه و پیشبرد احساس امنیت دانش‌آموزان در مدارس نقش مهمی داشته باشد. بنابراین در راستای این هدف، اهداف جزئی شامل طراحی مدل پارادایمی و طراحی مدل مفهومی مدارس امن نیز مدنظر است. نهایتاً براساس اهداف مذکور سوال‌های زیر مطرح شدند:

مؤلفه‌های اصلی مدارس امن کدام‌اند؟
مدل مفهومی مدارس امن چگونه است؟

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر کیفی و به لحاظ هدف در حوزه ی پژوهش‌های کاربردی است. روش پژوهش برای ارایه الگوی مدرسه امن، نظریه برخاسته از داده‌ها بوده است. در این پژوهش برای انتخاب نمونه، از نمونه‌گیری هدفمند که از روش‌های نمونه‌برداری غیراحتمالی است استفاده می‌شود. مفهوم نمونه‌گیری هدفمند که در پژوهش‌های کیفی به کار می‌رود، بدین معناست که پژوهشگر افراد و مکان مطالعه را از این رو برای مطالعه انتخاب می‌کند که می‌توانند در فهم مساله پژوهش و پدیده محوری مطالعه مؤثر باشند (Creswell, 2012). جهت انتخاب نمونه درخور و مناسب، از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شده است. بر این اساس با ۱۳ نفر از استادان دانشگاه در تخصص‌های تعلیم و تربیت، جامعه‌شناسی، معماری و عمران و همچنین کارشناسان خبره توسعه و تجهیز مدارس که در زمینه مدرسه امن به عنوان مطرح

صاحب نظر بوده و تجربه لازم و کافی در ارتباط با موضوع مورد مطالعه دارند، مصاحبه به عمل آمد. کفایت نمونه‌گیری در انجام مصاحبه‌ها بر اساس اشباع و تکرار پذیری داده‌های جمع‌آوری شده تحقق یافت. جهت گردآوری داده‌ها از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته استفاده گردید. بدین منظور یک هفته قبل از مصاحبه، طرح پیشنهادی تحقیق و خلاصه‌ای از پیشینه نظری و تجربی در حوزه مدارس امن برای اعضاء گروه ارسال گردید. سپس در روز برگزاری جلسه، ابتدا محورهای بحث برای اعضاء تشریح و سپس، از آن‌ها خواسته شد که نظرات خود را بیان نمایند. در گام بعد جهت گردآوری داده‌های به دست آمده از مصاحبه، فرم مصاحبه طراحی و جهت ثبت دیدگاه متخصصان از یادداشت برداری استفاده گردید. طول مدت زمان مصاحبه‌ها از ۴۰ تا ۹۰ دقیقه بود. مصاحبه‌ها با یک سؤال کلی و باز و با این مضمون که "مؤلفه‌های مدارس امن کدامند؟ شروع شد و در ادامه برای کشف عمیق پدیده از سؤالات پیگیرانه مانند: می‌توانید در این باره بیشتر توضیح دهید؟" استفاده شد. مسائل اخلاقی رعایت شده در این پژوهش شامل: اطمینان از رضایت آگاهانه از مشارکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش و ضبط محتوای مصاحبه‌ها و همچنین حق انصراف از پژوهش در تمامی مراحل تحقیق به مشارکت‌کنندگان بود. به جهت تحلیل داده‌ها در بخش کیفی پژوهش از روش تحلیل تم یا تحلیل مضمون استفاده گردید. هر چند تحلیل مضمون روش جدیدی نیست ولی تحقیقات زیادی در موضوعاتی متفاوتی چون اقتصاد، سلامت، روان شناسی و نیز علوم تربیتی بواسطه محققان صورت گرفته است و روشی قابل اتکاء و قابل اطمینان جهت تحصیل، استخراج و دسته‌بندی دقیق و عمیق داده‌ها می‌باشد. مضمون، مبین اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و سؤالات تحقیق است و تا حدی، معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد (Brown & Clark, 1992). شناسایی مضمون یا الگوی مورد مطالعه در تحلیل مضمون معمولاً به دو شیوه صورت می‌گیرد: به روش استقرایی مبتنی بر داده یا روش قیاسی مبتنی بر نظریه. در پژوهش حاضر شناسایی مضامین بر اساس روش استقرایی صورت پذیرفته است. در روش استقرایی، فرایند کدگذاری داده‌ها بدون تلاش برای انطباق آن با چارچوب کدگذاری از قبل تهیه شده (یا قالب مضامین) صورت می‌گیرد و تحلیل مضمون بر اساس داده‌ها انجام می‌شود. برای محاسبه پایایی مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار از یکی از اساتید آشنا به تحلیل زمینه درخواست شد که به عنوان کدگذار ثانویه در پژوهش مشارکت نمایند، در ادامه محقق با همراهی استاد، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری کرد و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود با استفاده از این فرمول محاسبه شد:

$$\text{درصد توافق درون} = \frac{\text{تعداد توافقات} \times 100}{\text{تعداد کل کدها}}$$

در این فرمول تعداد توافقات اشاره به تعداد کدهای مشترک و یکسان بین محقق و کدگذار همکار اشاره دارد. تعداد کل کدها نیز مجموع کدهای استخراجی بین محقق و کدگذار همکار است. نتایج حاصل از این کدگذاری‌ها در جدول ۲ آمده است:

جدول ۱- محاسبه پایایی بین دو کدگذار

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بین دو کدگذار
۱	S2	۷۵	۴۵	۹	۸۱
۲	S5	۵۶	۳۳	۱۲	۷۸
۳	S11	۸۳	۳۸	۷	۸۴
	کل	۲۱۴	۱۰۶	۲۸	۸۴

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌گردد تعداد کل کدهای که توسط محقق و همکار تحقیق به ثبت رسیده است برابر با ۲۱۴، تعداد توافقات بین این کدها ۱۰۶ و تعداد کل عدم توافقات بین این کدها برای مصاحبه‌های انجام گرفته در این تحقیق با استفاده از فرمول ذکر شده برابر با ۸۴ درصد است. با توجه به این که این میزان از ۶۰ درصد بیشتر است، قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها مورد تایید قرار می‌گیرد.

یافته‌ها

مؤلفه‌های اصلی مدارس امن کدامند؟

پس از انجام مصاحبه‌ها و همچنین بررسی ادبیات موضوع و مطالعه دقیق ادبیات حوزه مدارس امن، اطلاعات حاصل از تحلیل مضمون مصاحبه‌های انجام شده در زمینه پژوهش که شامل ۳۳ مفهوم است به دست آمد که در جدول ۲ ارائه شده است:

جدول ۲- مفاهیم اولیه استخراج شده در مرحله تحلیل مضمون و کدگذاری اولیه

کد	مفاهیم استخراج شده	مصاحبه
	عدم رفتار توهین آمیز و توجه دادن دانش آموزان به داشته‌های خود، حفظ اعتماد به نفس دانش آموزان، نداشتن دغدغه آموزشی	مصاحبه ۵، ۱۲، ۹
	تقویت موفقیت‌های دانش آموزان به منظور ایجاد درک مثبت از خود، تقویت صمیمیت میان دانش آموزان و مسوولان	مصاحبه ۱۳، ۷، ۱۱ و ۵
	عدم وجود امتحانات پشت سرهم، سوالات خیلی سخت در امتحان، تکالیف بسیار زیاد و تکالیف غیرقابل حل	مصاحبه ۶، ۸، ۹ و ۱۱
	ترس دانش آموز از معلم، ترس از فضای مدرسه، ترس از تنبیه شدن، تهدید از جانب همکلاسی‌ها، تهدید از جانب معلم	مصاحبه ۱، ۲، ۵، ۱۹
	تنبیه مناسب، تشویق متناسب با کارهای خوب (پاداش موثر پاداشی که در مقابل قابلیت‌هاست)، تنبیه به موقع، اهداء جایزه به بچه‌های سختکوش، استفاده از روش‌های تقویتی	مصاحبه ۱۳، ۱۱، ۴ و ۷
	ویدئو کنفرانس، استفاده از رایانه، یادگیری با استفاده از تصویر، یادگیری با فیلم، فضای سوق دهنده یادگیری	مصاحبه ۳، ۶، ۹، ۱۱
	محتوای آموزشی در ست، آموزش بر اساس علاقه، استفاده از تحلیل محتوا در ارزشیابی از کتاب‌ها، نقش و جایگاه تصویر محتوای مورد مطالعه، کتب ترغیب کننده	مصاحبه ۱، ۵، ۸، ۱۲ و ۱۲
	حیاط مرکزی، حیاط‌های کوچک محفوظ، بلندی دیوارها در بعضی مکان‌ها و استفاده از درختان بالارونده	مصاحبه ۱۰، ۹، ۱۱، ۷
	طراحی ابعاد کلاس، رنگ بر اساس مقطع سنی و شرایط جنسی دانش آموزان، استفاده از شیوه‌های مات، عمق بخشیدن به پنجره، ایجاد کف پنجره یا سایه بان های پنجره	مصاحبه ۱، ۳، ۹، ۱۱، ۱۲
	احداث فضاهای باز محرم، ایجاد فضای سرپوشیده مناسب دختران، نصب درست پنجره	مصاحبه ۵، ۱۱، ۱۳، ۴، ۹
	تنبیه نشدن توسط معلم، تنبیه نشدن توسط والدین در مدرسه	مصاحبه ۱۳، ۹، ۷، ۴، ۲
	توجه به بیماری‌های واگیر، آگاه سازی دانش آموزان و خانواده‌های آن‌ها، شستن درست دست، نظافت سرویس بهداشتی، ضد عفونی کردن مستمر، توجه به بهداشت عمومی	مصاحبه ۹، ۴، ۱۰
	شرایط خوب جسمی، آزمایش‌های دوره ای، توجه به ورزش کردن، ورزش‌های متناسب با افراد، تعطیل کردن مدارس در آلودگی و سرما، عدم وجود آلودگی صوتی، درجه حرارت مناسب برای قسمت‌های مختلف ساختمان مدرسه، سیستم تهویه و حرارتی مدرسه	مصاحبه ۷، ۱۹، ۳، ۸
	تعیین اقلام خوراکی مجاز در مدرسه، پخش بسته غذایی، پخش شیر، حمایت غذایی از کودکان نیازمند	مصاحبه ۱۱، ۱
	استخدام مربی بهداشت در تمام مدارس، بهداشتی بودن چاشت، تازه بودن غذاها، آلوده نبودن غذا، ظروف مورد استفاده سالم، آب آشامیدنی سالم، سرویس بهداشتی تمیز	مصاحبه ۱۳، ۱۲، ۳
	آموزش رفتار صحیح در فضای مجازی، دستیابی به سایت‌های علمی، آمادگی برای استفاده از اینترنت	مصاحبه ۳، ۶، ۹، ۱۱
	عدم نزاع، دعوی دانش آموزان، عدم تنبیه بدنی، عدم کتک کاری در مدرسه، عدم تنبیه روحی، نبودن خشم	مصاحبه ۱۳، ۳، ۸
	نبود عوامل ایجاد عصبانیت، عدم پرخاش معلم، عدم پرخاشگری دانش آموزان	مصاحبه ۳، ۶، ۹، ۱۱
	پاسخ درست معلمان به دعوی بچه‌ها، مبارزه با تنبیه بدنی، تدریس مناسب، لباس پوشیدن صحیح معلم	مصاحبه ۱۳، ۱۰، ۱۶
	ابراز محبت و احساسات معلم‌گونه، نگرانی احساسی برای دانش آموزان، توجه احساسی به آن‌ها	مصاحبه ۱۲، ۱۱، ۴، ۹
	فشرده نبودن برنامه امتحان، زیاد نبودن تکالیف، سخت نبودن تکالیف، ساعت ورود و خروج مناسب، برنامه‌ریزی جشن‌ها	مصاحبه ۶، ۸، ۹، ۱۲
	امکانات مقابله با بحران، آماده‌سازی امکانات مدیریت بحران	مصاحبه ۱۱، ۶
	توسعه کدهای اخلاقی، برنامه‌های توجیه و آموزش اخلاقی، رعایت اصول اخلاقی توسط معلمان و مدیران، ارائه نظام‌های تشویق و سنجش عملکرد	مصاحبه ۴، ۱۰، ۸، ۷
	رابطه ایمن معلم- دانش آموز، رابطه مناسب اجتماعی دانش آموزان با یکدیگر	مصاحبه ۱، ۲، ۷، ۸

طراحی چارچوب نظری مدارس امن در آموزش و پرورش ایران: یک پژوهش کیفی

مصاحبه ۱،۳،۹	بهبود روابط معلمان و دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها، همکاری میان دانش‌آموزان و معلمان
مصاحبه ۹،۸،۴،۱۳	دسترسی خانواده‌ها به مدرسه، قابلیت بررسی آنلاین کلاس توسط والدین
مصاحبه ۴،۸،۲،۱۳	عدم زورگویی در رسانه اجتماعی، عدم زورگویی دانش‌آموزان، آموزش راه‌های کنترل عصبانیت، عدم قلدر پرووری
مصاحبه ۳،۱۰،۱۱	توجه دقیق به اخراج دانش‌آموز، استفاده از زمان کلاس برای فعالیت آموزشی
مصاحبه ۲،۶،۹،۱	انتخاب اهداف و محتوا با همکاری دانش‌آموز و خانواده، معلم شریک دانش‌آموز، تسهیل‌کننده یادگیری
مصاحبه ۷،۹،۱۱،۱۳	توسعه و حفظ محیط امن مدرسه، عدم وجود محیط مختل مدرسه
مصاحبه ۶،۹،۱۲، ۳	تشکیل گروه‌ها بر اساس علایق و نیازها، محدود نکردن فضای آموزشی به کلاس
مصاحبه ۱۶،۷،۱۲	متناسب‌سازی آموزش‌های جنسی، نبود محیط ارتکاب گناه، کاهش دسترسی دانش‌آموزان به مکان‌های خلوت، تخلیه کلاس در زنگ تفریح
مصاحبه ۱۲،۱۳،۷،۹،۱۵	جذابیت محیط، بازسازی محیط، اجتماع‌پذیری فضا، عوامل محیطی

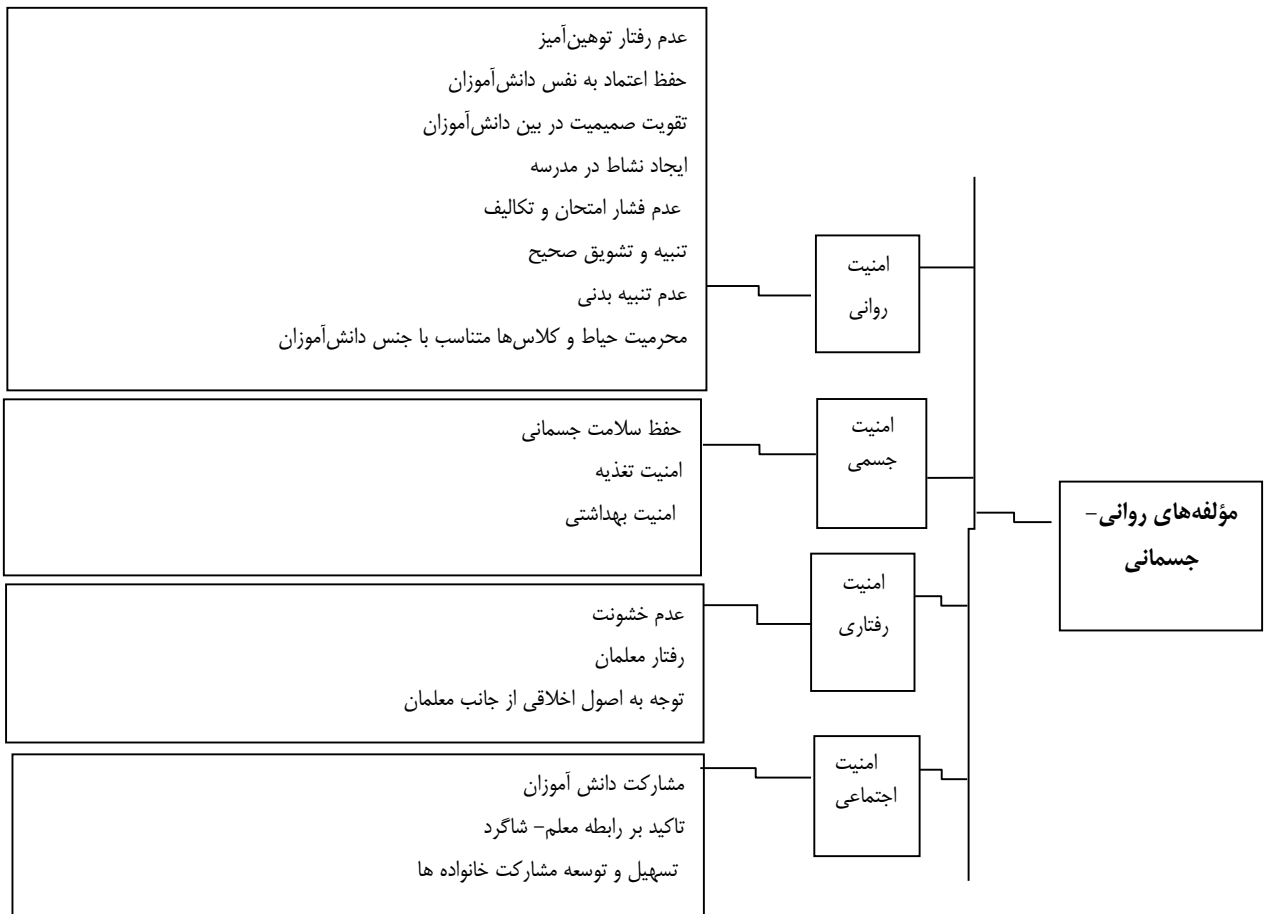
در گام بعدی تلاش گردید مقوله‌های مشابه و مقارن که در جدول شماره ۲ ارائه شده است در زمینه‌های مورد نظر جای گیرند. مضامین بر اساس اشتراکات ادراک شده که با یکدیگر داشتند به شکل مفاهیم انتزاعی تری ذیل مضامین سازمان دهنده و مضامین پایه دسته‌بندی شدند.

جدول ۳- مضامین مدارس امن در نظام آموزش و پرورش ایران

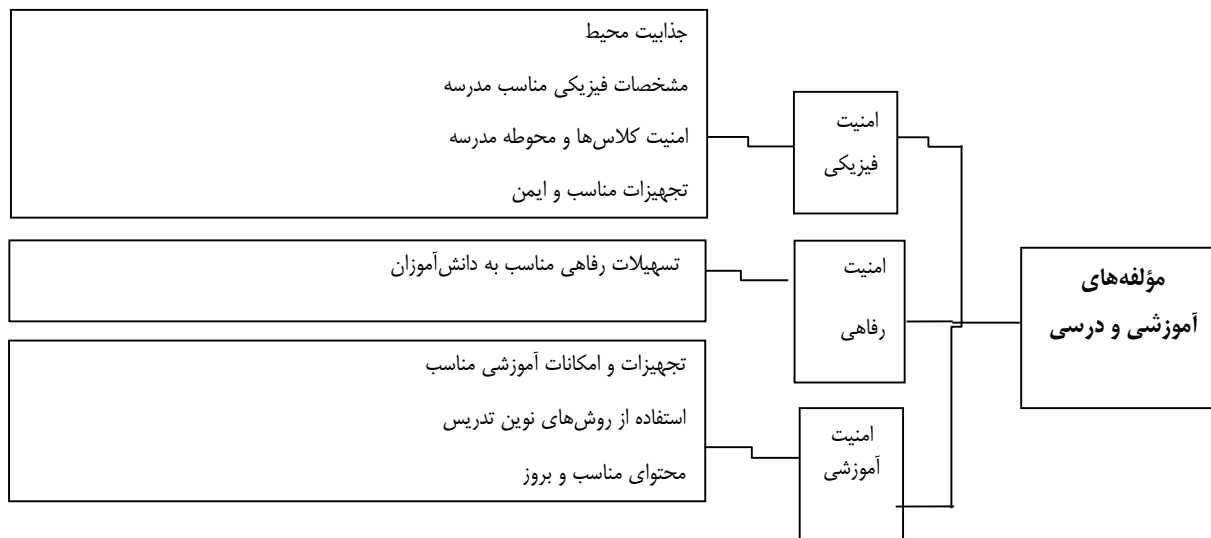
مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
مفهوم مدارس امن	امنیت روانی	عدم رفتار توهین‌آمیز
		حفظ اعتماد به نفس دانش‌آموزان
		تقویت صمیمیت در بین دانش‌آموزان
		ایجاد نشاط در مدرسه
		عدم فشار امتحان و تکالیف
	امنیت جسمی	تنبیه و تشویق صحیح
		عدم تنبیه بدنی
		محرمیت حیاط و کلاس‌ها متناسب با جنس دانش‌آموزان
		حفظ سلامت جسمانی
		امنیت تغذیه
امنیت رفتاری	امنیت بهداشتی	
	عدم خشونت	
	رفتار معلمان	
	توجه به اصول اخلاقی از جانب معلمان	
امنیت اجتماعی	مشارکت دانش‌آموزان	
	تاکید بر رابطه معلم-شاگرد	
	تسهیل و توسعه مشارکت خانواده‌ها	
امنیت فیزیکی	جذابیت محیط	

مشخصات فیزیکی مناسب مدرسه	
امنیت کلاس‌ها و محوطه مدرسه	
تجهیزات متناسب و ایمن	
تسهیلات مناسب رفاهی به دانش‌آموزان	امنیت رفاهی
تجهیزات و امکانات آموزشی مناسب	
استفاده از روش‌های نوین تدریس	امنیت آموزشی
محتوای مناسب و بروز	

مدل پیشنهادی پژوهش در مدارس امن مشتمل بر ۷ عامل امنیت روانی، امنیت جسمی، امنیت رفتاری، امنیت اجتماعی، امنیت فیزیکی، امنیت رفاهی و امنیت آموزشی است. در بعد **امنیت روانی** با مضامین پایه: عدم رفتار توهین‌آمیز، ۲- حفظ اعتماد به نفس دانش‌آموزان ۳- تقویت صمیمیت در بین آن‌ها ۴- ایجاد نشاط در مدرسه ۵- عدم فشار امتحان و تکالیف ۶- تنبیه و تشویق صحیح ۷- عدم تنبیه بدنی و محرمیت حیاط و کلاس‌ها متناسب با جنس دانش‌آموزان، **امنیت جسمی** با مضامین پایه حفظ سلامت جسمانی، امنیت تغذیه و امنیت بهداشتی، **امنیت رفتاری** با مضامین پایه: عدم خشونت، رفتار معلمان و توجه به اصول اخلاقی از جانب معلمان، **امنیت اجتماعی** با مضامین پایه مشارکت دانش‌آموزان، تاکید بر رابطه معلم و شاگرد و تسهیل و توسعه مشارکت خانواده‌ها، **امنیت فیزیکی** با مضامین پایه: جذابیت محیط، مشخصات فیزیکی مناسب مدرسه، امنیت کلاس‌ها و محوطه مدرسه، تجهیزات مناسب و ایمن، **امنیت رفاهی** با مضمون پایه: تسهیلات مناسب رفاهی به دانش‌آموزان و امنیت آموزشی با مضامین پایه: تجهیزات و امکانات آموزشی مناسب، استفاده از روش‌های نوین تدریس و محتوای مناسب و بروز جمعاً در ۲۵ مضمون پایه شناسایی و به صورت قالب مضامین نهایی نیز ترسیم گردید.

شکل ۱- قالب مضامین مرتبط با مؤلفه‌های روانی-جسمانی

شکل ۲- قالب مضامین مرتبط با مؤلفه‌های آموزشی-درسی

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی و شناسایی مؤلفه‌های مدارس امن انجام شد. این مطالعه از نوع پژوهش‌های کیفی است که در آن برای انتخاب نمونه، از نمونه‌گیری هدفمند که از روش‌های نمونه‌برداری غیراحتمالی است، استفاده شده است. جهت تحصیل این موضوع، مصاحبه با افراد صاحب‌نظر انجام و با استفاده از روش تحلیل مضمون، مضامین مورد نظر شناسایی گردید. سپس با تلخیص داده‌ها مضامین مشابه و تکراری در متن مصاحبه‌ها که مرتبط با موضوع پژوهش بودند، با یکدیگر تلفیق و در ادامه قالب مضامین ترسیم شد. در نهایت دو دسته مؤلفه‌های اصلی تحت عنوان ۱- مؤلفه‌های روانشناختی- جسمانی یا مضامین سازمان‌دهنده: امنیت روانی، امنیت جسمی، امنیت رفتاری، امنیت اجتماعی؛ با ۱۷ مضمون پایه و ۴ مضمون سازمان‌دهنده ۲- مؤلفه‌های آموزشی - درسی با مضامین سازمان‌دهنده: امنیت فیزیکی، امنیت رفاهی و امنیت آموزشی با ۳ مضمون سازمان‌دهنده و ۸ مضمون پایه شناسایی شد. مضمون سازمان‌دهنده امنیت روانی شامل مضامین پایه: ۱- عدم رفتار توهین آمیز، ۲- حفظ اعتماد به نفس دانش‌آموزان ۳- تقویت صمیمیت در بین دانش‌آموزان ۴- ایجاد نشاط در مدرسه ۵- عدم فشار امتحان و تکالیف ۶- تنبیه و تشویق صحیح ۷- عدم تنبیه بدنی بود. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های اسپنبرگ و بادو (Spanenberg & Bado, 2020)، همسو می‌باشد. «امنیت روانی» به مثابه یکی از مهمترین مؤلفه‌های مدارس امن، توصیفی است از شرایطی که مدرسه باید و می‌تواند از نظر روان‌شناختی برای هر یک از دانش‌آموزان و همچنین کارکنان برقرار نماید. این موضوع، معمولاً زائیده تلاش، فکر و خلاقیت مدیران مجموعه بوده و در ابعاد مختلفی به تصویر کشیده می‌شوند. تامین امنیت روانی دانش‌آموزان در هر موسسه آموزشی باید در اهداف و چشم‌اندازهای آن به تصویر کشیده شده و در همه سطوح مد نظر قرار بگیرد. مسئولیت اولیای مدرسه فقط در پرورش نیروی عقلی و آشنا کردن دانش‌آموزان به مسائل اجتماعی و اخلاقی خلاصه نمی‌شود. مدرسه مسئول تغییر و اصلاح رفتارهای ناسازگارانه و تأمین بلوغ عاطفی و سلامت روانی دانش‌آموزان نیز می‌باشد. در مدرسه فرزندان دوست داشتن و دوست داشته شدن را تجربه می‌کنند، دانش‌آموز در مدرسه چگونگی برقراری روابط درست عاطفی، سازگاری با دیگران و مسوولیت‌پذیری را می‌آموزد و راه‌های مبارزه با کینه توزی، دیگر آزاری و حسادت را یاد می‌گیرد. یکی از مهم‌ترین وظایف در این حوزه بر عهده معلم می‌باشد (Wier, 2019).

از سوی دیگر معلم و اولیای مدرسه با واگذاری وظایف هر چند خرد به دانش‌آموزان و کمک به آنان در اجرای آنها اعتماد به نفس ایشان را افزایش داده و با تکیه بر کارهای گروهی و تلاش در جهت تعامل مثبت و مناسب هر یک از دانش‌آموزان در داخل گروه و همچنین بین گروه‌ها در مدرسه صمیمت آن‌ها را افزایش داده و موجب بهبود مهارت‌های ارتباطی در بین دانش‌آموزان گردند، آنان را با نقش‌های اجتماعی در بزرگسالی آشنا نموده و برای زندگی در جامعه آینده آماده کنند. هم چنین، دانش‌آموزان در مدارس امن نباید با تکالیف سخت و زیاد آشفته گردند (Pahang et al., 2018). در نظر گرفتن مدرسه تنها به عنوان یک محیط آموزشی با مجموعه‌ای از قوانین خشک انضباطی و تربیتی و تکالیف سخت و زیاد نمی‌تواند در برانگیختن انگیزه کودکان به سوی علم و دانش موثر واقع شود. تکالیف زیاد و طاقت‌فرسا نه تنها به بالا بردن نمرات و معدل دانش‌آموزان کمکی نمی‌کند بلکه به نگرش آن‌ها در مورد مدرسه، نمرات خود، اعتماد به نفس خود، مهارت‌های اجتماعی آن‌ها لطمه وارد می‌سازد. در واقع، شواهد نشان می‌دهد که دادن تکالیف بیش از حد، باعث بالا بردن سطح استرس، عدم تعادل در

زندگی کودکان و مشکلات سلامت جسمی از جمله، میگرن، محرومیت از خواب و کاهش وزن می‌شود. هم چنین ارتباطی بین انجام تکالیف زیاد و عملکرد بهتر دانش‌آموزان به دست نیامده است.

در آموزش و پرورش مدرن افزون بر مهارت‌های خواندن، حساب کردن و نوشتن نیازهای جدیدی در قالب کسب مهارت زیستن و حل مسئله و چگونگی رویارویی با چالش‌های هزاره سوم مطرح شده است. پژوهش‌ها حاکی از آن است که فرایند تعلیم و تربیت فعال متخصص وجود شور و طرب، نیاز و جوشش، تلاش و پشتکار و نشاط در همه‌ی ابعاد آن است چرا که هر گونه ارتباط و تعلیمی که بدون روح تحرک، پویایی و شادی و نشاط باشد به شکست منتهی می‌گردد. شادی یکی از نیازهای اساسی انسان و لازمه زندگی اوست. تحقق اهداف متعالی آموزش و پرورش و لزوم توجه به روحیات و ویژگی‌های نسل دانش‌آموز ایجاب می‌کند که اداره امور مدارس مبتنی بر افزایش قدرت تصمیم‌گیری استقلال نسبی انعطاف‌پذیری و روش‌های غیرمتمرکز و مشارکت‌جویانه باشد تا بتواند فضای عمومی مدرسه را پویا پرنشاط و فعال نموده و توانمندی‌ها و خلاقیت‌های مدیران معلمان و دانش‌آموزان را به خوبی شکوفا و متجلی سازد (Gravitt, 2017) این مسأله یکی از نیازهای اساسی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی است، زیرا کودکان بویژه در مقاطع تحصیلی پایین بسیار بصری هستند. آنها از محیط و فضاهایی که نشاط و شادابی را القاء کند، لذت می‌برند و به دلیل افزایش، انگیزه‌ها، پیشرفت‌های چشمگیری در زمینه‌های علمی خواهند داشت. اگر امکانات، تسهیلات و برنامه‌ریزی‌های دقیق و متناسب آموزشی بتوانند حس کنجکاوی فراگیران را تحریک کنند و آنها را به سوی خود جذب نماید، این محیط برای آنها نشاط‌آور و شاداب خواهد بود. از سوی دیگر مدارس امن باید به ارایه راهکارهای درست تشویق و بازدارنده دانش‌آموزان از کارهای ناشایست و تشویق به فراگیری علم متوسل گردند. کارشناسان و مربیان آموزشی معتقدند اگر چه تشویق و تنبیه با هدف برقراری نظم و قانون در مدارس استفاده می‌شود اما تجربه نشان داده این نوع برخورد سلبی نه تنها تأثیری در رفتار دانش‌آموزان نمی‌گذارد بلکه آن‌ها را جری و پرخاشگر کرده و نتیجه معکوس داشته است و لذا ابزاری به نام تنبیه نمی‌تواند در اخلاق و رفتار اجتماعی دانش‌آموزان تغییری ایجاد نماید. مدرسه امن باید خودکاری دانش‌آموز را تشویق کند. اساس کار مدرسه امن نباید تنها تبعیت و فرمانبرداری باشد تا دانش‌آموز بتواند به پرورش خلاقیت بپردازد. مضمون سازمان دهنده امنیت جسمی شامل مضامین پایه: ۱- محرمیت حیاط و کلاس‌ها متناسب با جنس دانش‌آموزان، ۲- حفظ سلامت جسمانی، ۳- امنیت تغذیه، ۴- امنیت بهداشتی می‌باشد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های جونز و همکاران (Johns et al., 2019) همسو می‌باشد. توسعه مدارس امن نیازمند ارایه پیش نیازهای مخصوص به خود است. موسسه آموزشی مورد نظر باید توانایی لازم برای توسعه فرایندهای مدرسه و خدماتی کیفی و دیگر موارد مورد نیاز را داشته باشد. در مدارس با توجه به سن و جنس دانش‌آموزان باید اقدامات متناسب با هر یک از گروه‌ها انجام گیرد. با اینکه محرمیت ممکن است در بسیاری از کشورها مسأله چندان جدی تلقی نگردد، اما در ایران به عنوان یک کشور اسلامی این مسأله می‌تواند بر فعالیت‌ها و تلاش‌های دانش‌آموزان و معلمان بویژه در مدارس دخترانه تاثیر مستقیمی داشته باشد. ارایه خدمات و راهکارهای لازم در این خصوص تا حدی که دانش‌آموزان در مدرسه احساس راحتی نمایند یکی از وظایف مستقیم مدارس امن می‌باشد. از سوی دیگر، عدم توجه به سلامت جسمی، تغذیه و امور بهداشتی در مدارس علاوه بر تاثیر نامطلوب بر فهم مطالب و روند تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند رفتارهای نامناسب اجتماعی از قبیل عدم تعامل مطلوب با معلمان و همسالان، گوشه‌گیری و انزوا، و انواع عقب افتادگی رفتاری و ذهنی را به دنبال داشته باشد. یکی از عوامل مهم مؤثر در حفظ و ارتقای سطح سلامتی و شکوفایی استعداد دانش‌آموزان، توجه به سلامت جسمی و بهداشت مدارس است؛ محیطی که در آن دانش‌آموزان به کسب علم و آموزش مشغولند می‌تواند رفتار و سلامت روان آنها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. عدم تغذیه مناسب، کمبود امکانات بهداشتی، و اختلالات شایعی چون کمبود وزن، بهداشت دهان و دندان، اختلالات شنوایی و بینایی، اختلالات ستون فقرات و ... از جمله مواردی است که باید در مدارس امن مورد توجه قرار گیرد.

مضمون سازمان دهنده امنیت رفتاری شامل مضمون پایه: ۱- عدم خشونت ۲- رفتار معلمان ۳- توجه به اصول اخلاقی از جانب معلمان می‌باشد. این یافته با نتایج پژوهش راندل (Randall, 2019) همسو می‌باشد. معلم اولین فرد بزرگسالی است که غیر از والدین، وارد زندگی دانش‌آموز می‌گردد و در طول دوران تحصیل، اهمیت خود را در رشد شخصیت فردی و اجتماعی آنان حفظ می‌نماید. معلم می‌تواند با رفتار مناسب و صحیح در دانش‌آموزان احساس اعتماد و امنیت به وجود آورد. اگر معلم، دانش‌آموزان را به دیده یک شخصیت قابل احترام بنگرد و به طریقی عمل کند که دانش‌آموزان او را انسانی قابل اعتماد تلقی نمایند حتی می‌تواند خانواده‌ها را نیز تحت‌الشعاع قرار دهد. احساسات، نگرش‌ها و رفتارهای معلمان بر دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند. دانش‌آموزان علاقه دارند مورد پذیرش واقع شوند و به سخنان آنها توجه شود. لذا معلم باید همه جزئیات را مدنظر قرار دهد. دانش‌آموز، معلم خود را به‌عنوان الگو و نمونه اخلاقی و رفتاری، سرمشق قرار می‌دهد. در واقع معلم به‌عنوان حلقه اتصال دانش‌آموز با محیط اطراف و جامعه است. اگر چنین حلقه‌ای صلاحیت و شایستگی اتصال دادن را داشته باشد، وجود پرتلاش و جستجوگر دانش‌آموز به خطا کشیده نمی‌شود. معلم موظف است در خود نشاط و شادابی جسمی و روحی ایجاد کند تا

دانش‌آموزان دل‌خسته و ملول، از مشاهده چهره بشاش و شاداب او سر شوق آیند و کسالت و سُستی را از خود دور نمایند (Gallan et al., 2020).

مضمون سازمان‌دهنده امنیت اجتماعی شامل مضامین پایه: ۱- مشارکت دانش‌آموزان، ۲- توسعه مشارکت خانواده، ۳- تأکید بر رابطه معلم و شاگرد می‌باشد. مضمون سازمان‌دهنده امنیت فیزیکی شامل مضامین پایه: ۱- جذابیت محیط ۲- مشخصات فیزیکی مناسب مدرسه ۳- امنیت کلاس‌ها و محوطه مدرسه ۴- تجهیزات مناسب و ایمن می‌باشد. این نتایج با نتایج پژوهش‌های راش و استروباخ (Roche & Strobach, 2019)، عظمتی و همکاران (Azemati et al., 2014) و روپرت (Reupert, 2019) همخوان است. چنانچه در مدرسه آب سالم، سرویس‌های بهداشتی، فضای کافی، سیستم جمع‌آوری مواد زائد، تجهیزات، وسایل مناسب و استاندارد وجود نداشته باشد و بطور کلی آسایش محیطی فراهم نشود، بطور قطع تلاش‌های آموزش و پرورش معلمان و مربیان بازدهی مطلوب نخواهد داشت. عوامل فیزیکی محیط برای انسان‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. محیط فیزیکی، بر احساسات و چگونگی ارتباط بر دیگران تأثیر دارد. مدرسه زیبا و جذاب زمینه را برای یادگیری و شکوفایی استعدادها تسهیل می‌کند و مدرسه نامناسب نیز شوق و اشتیاق در دانش‌آموزان را به حداقل می‌رساند و امکان پویایی و بالندگی را کاهش می‌دهد. یکی از مؤلفه‌هایی که می‌توان گفت دانش‌آموزان از سلامت روانی مناسب برخوردار هستند، دارا بودن دانش‌آموزان از روحیه شاد است. در آموزش نشاط‌انگیز، محیط فیزیکی کلاس از نظر پردازش روانی و زیبایی شناختی در اولویت قرار می‌گیرد، زیرا هیچ چیز مثل یک کلاس ایستا کسل‌کننده نیست. فضای شاد و مفرح در یادگیری و شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان مؤثر است و انرژی آنان را دوچندان می‌سازد. نشاط و شادابی دانش‌آموزان در گروه وجود مدارس جذاب، مطلوب و نشاط‌انگیز است. اهمیت حیاتی وضعیت فیزیکی کلاس و مدرسه از آنجا ناشی می‌شود که دانش‌آموزان و معلم قسمت زیادی از عمر خود را در مدرسه می‌گذرانند. بنابراین این مدرسه و کلاس باید دارای ویژگی‌هایی؛ از جمله آسایش و جذابیت باشد و ایجاد انگیزه کند. ایمنی و بهداشت محیط مدرسه که در فصل چهارم آئین‌نامه اجرایی مدارس به آن توجه شده، از اصول اولیه بهداشت مدارس است. بدون شک یکی از مؤلفه‌هایی که در آموزش و پرورش کودکان تأثیر اجتناب‌ناپذیر دارد محیط مادی و فیزیکی حاکم بر مدرسه است. محیط مدارس باید به گونه‌ای باشد تا از هر لحاظ به نیازهای جسمی، روانی و اجتماعی دانش‌آموزان پاسخ دهد. در آموزش و پرورش نوین فضای فیزیکی به عنوان یک عامل زنده و پویا در انجام فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان تلقی می‌گردد.

مضمون سازمان‌دهنده رفاهی شامل مضامین پایه: ۱- تسهیلات رفاهی مناسب به دانش‌آموزان، می‌باشد. محیط مدارس باید به گونه‌ای باشد تا از هر لحاظ به نیازهای جسمی، روانی و اجتماعی دانش‌آموزان پاسخ دهد. لاتر (Luther, 2019) نیز در پژوهش خود نشان داد که در آموزش و پرورش نوین ارایه تسهیلات رفاهی مناسب به عنوان یک عامل زنده و پویا در انجام فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان تلقی می‌گردد. چنانچه در مدرسه آب سالم، سرویس‌های بهداشتی، فضای کافی، تجهیزات و وسایل مناسب و استاندارد، سیستم صحیح جمع‌آوری زباله و فاضلاب وجود نداشته باشد و به طور کلی آسایش محیطی فراهم نشود، به طور قطع تلاش‌های آموزش و پرورش معلمان و مربیان بازدهی مطلوب را نخواهد داشت. در این خصوص توجه به ارایه امکانات ورزشی، فضای سبز، کتابخانه و سالن مطالعه، کارگاه و آزمایشگاه، سیستم گرمایشی و سرمایشی و تهویه مطبوع و فضای مناسب کلاس و مدرسه از جمله ضروریات اولیه مدارس امن قلمداد می‌گردد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مدرسه امن به عنوان مکانی که دانش‌آموزان در آن احساس آرامش داشته و جلب محیط کلاس و مدرسه شوند تابع عواملی چندی است. در وهله اول دانش‌آموزان باید از نظر جسمی و روانی احساس امنیت کنند، معلمان تعاملات مناسبی با دانش‌آموزان داشته، به آنان به دیده احترام بنگرند و از توهین، پرخاش، تکالیف سخت و دشوار و سایر عوامل بر هم زننده امنیت روانی دوری گزینند. دانش‌آموزان در مدارس امن نباید تنبیه بدنی شوند و باید به امکانات آموزشی و رفاهی مناسب دسترسی داشته باشند. معلمان در این مدارس علاوه بر رابطه مطلوب با دانش‌آموزان باید مسلط به شیوه‌های نوین تدریس بوده و دانش‌آموزان را برای زندگی در جهان جهانی شده تربیت کنند.

بی‌تردید هر گونه مطالعه و فعالیت پژوهشی در زمان اجرا خالی از چالش و مشکلات نیست. نتایج پژوهش حاضر صرفاً با اتکاء به دیدگاه‌ها و تجربیات خبرگان جامعه آماری مورد نظر حاصل شده است که ممکن است تعمیم‌پذیری نظری یافته‌های تحقیق به سراسر کشور را با محدودیت همراه کند. بنابراین می‌توان با کسب نظرهای علمی سایر خبرگان دانشگاهی این مشکل را مرتفع کرد. یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر این است که امکان تعمیم نتایج در مصاحبه، بالا نیست و در هنگام تعمیم نتایج باید بسیار با دقت عمل کرد. از همکاری و نیز از زحمات همه ی مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنیم.

References

1. Ali Mohammadi, R., Soleimani, M. (2013). Status of schools in Marand city based on the components of safe schools, *Quarterly Journal of Educational Leadership and Management*, 7 (2): 24-48. [in Persian]
2. Azemati, H., Nowruzian Maleki, S., Khan Wali, N. (2014). Identifying the effective factors in creating physical safety of primary school educational spaces. *Education Technology (Technology and Education)*, 10 (2): 91-100. [in Persian]
3. Bonell, C., Blakemore, S. (2019). Role theory of schools and adolescent health. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 3(10):742-748.
4. Carden, C. (2019). 'Fiddling with young kiddies' minds': reporting on the Safe Schools Coalition in Australia. *Continuum*, 33(3): 297-309.
5. Creswell, J.W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. 4th Edition. Boston: Pearson Publication.
6. Gallan, B., Dawes, K., & Thomas, S. J. (2020). Medical student perceptions of physical and emotional safety before and after 5-week mental health placements. *Australasian psychiatry*, 28(2): 229-234.
7. Gravitt, S. H. (2017). *The School Resource Officer: An Analysis of School Security, Safety and Climate (Doctoral dissertation)*, London.
8. Henshaw, P. (2019). Relationships and health education. *Head teacher Update*, 4 (2): 35-35.
9. Johns, M. M., Poteat, V. P., Horn, S. S., & Kosciw, J. (2019). Strengthening our schools to promote resilience and health among LGBTQ youth: Emerging evidence and research priorities from The State of LGBTQ Youth Health and Wellbeing Symposium. *LGBT health*, 6(4): 146-155.
10. Lee, S. M., Miller, G. F., Brener, N., Michael, S., Jones, S. E., Leroy, Z., & Barrios, L. (2019). Practices that support and sustain health in schools: An analysis of SHPPS data. *Journal of School Health*, 89(4): 279-299.
11. Luthar, S. S., Kumar, N. L., & Zillmer, N. (2020). Teachers' responsibilities for students' mental health: Challenges in high achieving schools. *International Journal of School & Educational Psychology*, 8(2): 119-130.
12. Mahdiun, R., Pahang, N., & Yariqli, b. (2018). Identifying the factors affecting the quality of schools and examining its current status: Combined research. *School Management*, 5 (1): 173-193. [in Persian]
13. Maleki, H. (2009). Improving the level of public safety in schools is an unknown necessity for the cooperation of law enforcement agencies and education. *Journal of Law Enforcement Order and Security*, 2 (1): 1-28. [in Persian]
14. Mirghfour, H., Shabani, Akram, Mohammadi, Kh., & Mansouri, S. (2015). Identifying and ranking the factors affecting the improvement of the quality of educational services using the integrated fuzzy approach. *Education and Evaluation*, 9 (34): 13-33. [in Persian]
15. Paez, G. R. (2016). *Bullying Prevention in New York City Public Schools: School Safety Agents' Perceptions of Their Roles*. Sage press.
16. Randall, P. W. (2019). Teacher stress in rural schools: A phenomenological study on stress and its effect on teacher-perceived physical and mental well-being. Order, (13885013).
17. Reupert, A. (2019). *Mental Health and Academic Learning in Schools: Approaches for Facilitating the Wellbeing of Children and Young People*. New York.
18. Roche, M. K., & Strobach, K. V. (2019). *Nine Elements of Effective School Community Partnerships to Address Student Mental Health, Physical Health, and Overall Wellness*. Coalition for Community Schools Rutledge press.
19. Turner, B. (2018). *Safe and Civil Schools: The Study of Middle School Students Perception of Their Safety and the Effects of a School Safety Program*, Ph. D Dissertation, Tribeca Nazarene University.
20. West, K. Mutter, R. (2019). Utilization of mental health services in educational setting by adolescents in the United States. *Journal of School Health*, 89(5): 393-401.
21. Wierenga, A. (2017). *Safety and Security of an Arizona Public High School: Security Experiences with an SRO Onsite (Doctoral dissertation, north central University)*.
22. Wiest, C., & Lee, C. (2019). *Mental Health Considerations and Options for Schools. Can We Ensure Safe Schools?: A Collaborative Guide on Focused Strategies for School Safety*, 61. With In Indiana Public Schools, Ph. D dissertation, Indiana State University Terre Haute, Indiana.